

Workshop : theoretische Grundlagen der Romantik, zentrale Begriffe

Autor(en): **Stenström, Thure**

Objektyp: **Article**

Zeitschrift: **Beiträge zur nordischen Philologie**

Band (Jahr): **19 (1991)**

PDF erstellt am: **16.08.2024**

Persistenter Link: <https://doi.org/10.5169/seals-858277>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Inhalten der Zeitschriften. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern.

Die auf der Plattform e-periodica veröffentlichten Dokumente stehen für nicht-kommerzielle Zwecke in Lehre und Forschung sowie für die private Nutzung frei zur Verfügung. Einzelne Dateien oder Ausdrucke aus diesem Angebot können zusammen mit diesen Nutzungsbedingungen und den korrekten Herkunftsbezeichnungen weitergegeben werden.

Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. Die systematische Speicherung von Teilen des elektronischen Angebots auf anderen Servern bedarf ebenfalls des schriftlichen Einverständnisses der Rechteinhaber.

Haftungsausschluss

Alle Angaben erfolgen ohne Gewähr für Vollständigkeit oder Richtigkeit. Es wird keine Haftung übernommen für Schäden durch die Verwendung von Informationen aus diesem Online-Angebot oder durch das Fehlen von Informationen. Dies gilt auch für Inhalte Dritter, die über dieses Angebot zugänglich sind.

Workshop: Theoretische Grundlagen der Romantik, zentrale Begriffe

Sedan professor P. M. Mitchell från Cornell University, Ithaca, i ett inledande föredrag berört svårigheterna att avgränsa begreppet romantik och bl.a. ställt den grundläggande frågan om romantiken bör uppfattas som en epok eller en strömning kom romantiken i Norden att under den första dagens förhandlingar belysas både ur filosofisk och politisk synpunkt. Riktningsgivande för diskussionen blev därvid de båda Sorbonne-professorerna Jean-François Battails och Régis Boyers inlägg. Genom den förre kom beröringspunkterna mellan romantikernas naturvetenskap och deras estetiska spekulation att ställas i fokus. Hos t.ex. den danske fysikern H. C. Ørsted finns ett försök att förena regelrätt empiri och laborativ noggrannhet med en mystisk insikt i naturens gudagivna ordning. Vetenskaplighetens krav kolliderar hos honom inte med strävanden att fånga naturfenomenens divina lagbundenhet, den mystiska «enheten i mångfalden». Annorlunda ställer sig situationen hos den svenske kemisten J. Berzelius med hans, åtminstone i yngre dagar, uttalade motvilja mot löslig spekulation och strängare krav på empiri. Battails föredrag utlöste intressant diskussion om den stora motsättningen mellan positivism och romantik, som i våra dagar fått förnyad vetenskapsteoretisk aktualitet. Temat återkom ofta i de följande dagarnas debatt. – Régis Boyer betonade å sin sida den nordiska romantikens karaktär av verklighetsfrämmande drömmeri, av politisk verklighetsflykt. Genom att återvända till nordisk forntid, till medeltid och till stormaktstid, kort sagt genom sitt götiska svärmeri sökte Nordens romantiker – på ett för dem karakteristiskt och från kontinentaleuropéerna avvikande sätt – att drömma sig bort från nuet. Gentemot denna uppfattning genmältes, att «l'évasion romantique» dock inte är undantagslös. I många fall eftersträvade de nordiska romantikerna snarare att «se framåt genom att se tillbaka». Deras politiska handlingsberedskap får inte underskattas. Betecknande är, att t.ex. Götiska förbundets bildande i Sverige måste ses mot bakgrunden av Finlands förlust och Karl XIV Johans politik. Det götiska svärmeriet gick i detta fall hand i hand med en verklighetsanknuten politisk aktivism och nationalism.

Romantikens filosofiska dynamik och process-tänkande profilerades ytterligare i ett föredrag av docent Erland Lagerroth (Lund), som särskilt framhöll romantikens aktualitet i nuet, då en ny vetenskapssyn håller på att bryta fram både i naturvetenskapen och i humaniora. Kritiska röster gjorde gentemot detta gällande, att nutidens vetenskapssyn knappast kan sättas på en formel och att den vetenskapsteoretiska diskussionen under romantiken och i nutiden likväl är fundamentalt olika. Om romantiken i våra dagar råkat i vanrykte kan det till

någon del bero på dess överdrivna individualism, vilket föranledde professor Aslaug Groven Michaelsen (Trondheim) att ta romantikerna i försvar genom att göra en skarp åtskillnad mellan en kvantitativ och en kvalitativ individualism. Hos Wergeland och många andra av hans samtida finns energiska försök att dra upp gränser för den romantiska individens självhärlighet, jagets förverkligande är här förenat med ett (religiöst motiverat) ansvar gentemot medmänniskorna och skapelsen.

Givande samtal ägnades, för omväxlingens skull, också åt mindre anspråksfulla filosofiska ämnen. Sålunda förekom ett block av genreteoretiska och genrehistoriska diskussioner, ofta med inriktning på begreppsanalys. Varifrån kommer begreppet centrallyrik? Vad menas egentligen med centrallyrik? Är det i tysk eller skandinavisk romantik som ordet respektive företeelsen har sin egentliga hemvist? Frågorna aktualiserades och meningsutbytet stimulerades i hög grad av professor Walter Baumgartners (Bochum) redovisning av sina aktuella forskningsrön i ett kommande större arbete. En annan genrediskussion gällde Oehlenschlägers *Hakon Jarls død*, belyst i ett rikt facetterat föredrag av lektor Anker Gemzøe (Aalborg), varvid så olikartade ting som konstballadens genrekrav, diktens rimteknik, ljudskikt och kompositionsprinciper likaväl som dess historiefilosofi blev föremål för begrundan. Doktoranden Lars Nylander (Umeå) uppehöll sig vid det «sublima» som estetisk kategori i förromantikens och romantikens tänkande och gjorde gällande, att detta skeende har att göra med estetikens avsondring från retoriken som självständig akademisk disciplin. Doktor Krzysztof Bak från Krakow kretsade å sin sida kring sagospelet som litterär genre, prövad och tillämpad av P. D. A. Atterbom i *Lycksalighetens ö*. I anslutning till sin i Stockholm utgivna doktorsavhandling i ämnet betonade Bak, att den atterbomska ironin är oförenlig med den berömda romantiska ironin i Solgers bemärkelse.

Till djupare filosofiska överväganden återfördes deltagarna slutligen genom norskt initiativ. Romantikens egenartade historiefilosofi och kultursyn vidareför ibland impulser från upplysningen men avviker lika ofta från upplysningens tänkande, vilket framgick av forskningsstipendiat Bjørn Nicolaysen Kvalsviks (Bergen) fängslande och skarpsinniga analys av Henrich Steffens och Niels Tresschow. Till samma kvalificerade filosofiska miljö i Norge försattes åhörarna vid avlyssnandet av professor Vigdis Ystads (Oslo) föredrag om kunskapsteoretiska problem hos Henrik Wergeland. En linje i diskussionerna kom därvid att gälla, om det är Platon eller Aristoteles som mest aktualiseras i romantikens syn på kunskap och verklighet samt vilka beröringspunkter det kan finnas mellan t.ex. Wergeland och Geijer, just i brytningsskedet mellan romantik och realism.

Sammanfattningsvis kan sägas, att arbetsgruppen fick rika tillfällen att jämföra romantiken i Danmark, Norge och Sverige. Men också likheter och olikheter mellan den kontinentaleuropeiska romantiken å ena sidan och den nordiska romantiken å den andra sidan blev ibland föremål för diskussion. Huvudsakligen var det romantikens människosyn, historiefilosofi, vetenskapsuppfattning och natursyn som på olika sätt fördes upp på dagordningen, medan andra frågor

– t.ex. språkfilosofiska strävanden, interaktionen mellan konstarter etc – intog en mer undanskymd plats. Liksom i symposiets plenarföreläsningar och plenardiskussioner återkom gång på gång frågan om romantikens aktualitet i nuet.

Thure Stenström, Uppsala

JEAN-FRANÇOIS BATTAIL, PARIS

Naturvetenskaplig forskning och romantisk världsbild.

Med särskild hänsyn tagen till Ørsted och Berzelius

I det allmänna medvetandet är romantiken främst förknippad med estetiska strävanden. Den nya förkunnelsen som spred sig i Norden under 1800-talets två första decennier hade dock allmängiltiga anspråk, även med avseende på naturvetenskapen som t.o.m. förhärligades, men på basis av metafysiska och religiösa antaganden starkt avvek från upplysningens «materialism» och nyttoinriktning. Romantisk diktning och romantisk vetenskap har sina rötter i en gemensam filosofisk jordmån.

Den platonska traditionen utgör som bekant den allmänna bakgrunden, men det närmaste sambandet bör utan tvekan sökas i kantianismen. Kants dualism och de svårigheter den vållade blev för Fichte, Schelling och andra den oundvikliga utgångspunkten för filosofiskt tänkande. Mer specifikt skulle Kant bidra till en radikal revidering av naturvetenskapens grundvalar. I *Metaphysische Anfangsgründe der Naturwissenschaft* (1786) avser han ingalunda att konkurrera ut fysikerna, bara att bringa klarhet i vissa fundamentala begrepp som materia, rörelse, kraft, praktiskt användbara förvisso, men inte särskilt väl definierade. Han uttrycker bl a en materieuppfattning som sätter begreppet kraft i centrum, och skisserar en dynamism som starkt bryter mot den gängse atomismen som då antogs i vetenskapliga kretsar. Denna hans dynamism skulle anammas, dock med betydligt mindre försiktighet och i spekulativ anda, av några av hans efterföljare, i synnerhet av den unge Schelling vars första produktion avhandlar naturfilosofiska frågor. *Ideen zu einer Philosophie der Natur* (1797) erbjuder ett bra exempel på hur det kantianska kraftbegreppet omtolkas och radikaliseras: det betecknar det icke sinnliga i materien. Denna resulterar av spänningsförhållandet mellan i grunden andliga krafter; allt är levande ande. I denna mäktiga vision tolkas naturen som den dynamiska produkten av en världsvilja som yttrar sig i ett spel mellan motsatta impulser – expanderande och sammandra-